

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертаційну роботу

Пограничної Ірини Ігорівни

«АРХІТЕКТУРА ПАЛАЦІВ ЯКУБА КУБИЦЬКОГО кін. XVIII – поч. XIX ст.»

подану до захисту на здобуття наукового ступеня кандидата архітектури за спеціальністю 18.00.01 – Теорія архітектури, реставрація пам'яток архітектури

Актуальність теми. Спадщина палацового будівництва XVIII-XIX століть на території сучасної України є унікальним культурним надбанням, яке, безумовно, вартє глибоких комплексних наукових досліджень, збереження, охорони та популяризації. Актуалізують увесь комплекс названих дій ряд обставин і чинників.

По-перше, палаци (палацово-паркові ансамблі) є важливими об'єктами для вивчення з соціокультурного погляду: ці архітектурно-просторові утворення можна розглядати як сутнісне втілення способу життя і мислення своєї епохи.

По-друге, до їх створення були залучені видатні архітектори свого часу, які транслювали з країн Західної Європи нові підходи до формування архітектурного образу таких об'єктів, відображаючи загальноєвропейські тенденції. Фактично, в такий спосіб відбувалась включення сучасних українських територій у загальноєвропейський культурний простір. Одним з таких архітекторів-професіоналів був Якуб Кубицький – польський архітектор кінця XVIII – поч. XIX ст., який залишив по собі низку палаців на території Речі Посполитої, у тому числі, на Волині та Поділлі. За своєю архітектурно-мистецькою якістю ці об'єкти стоять на одному щаблі з найвизначнішими зразками палацової архітектури, створеними зодчим у столиці – Варшаві. Тому, дослідження особливостей збережених палаців авторства Я.Кубицького дозволить виявити загальні прийоми композиційної побудови та системи зовнішнього декорування, формування інтер'єрів, що можуть бути використані в процесі реставраційних робіт.

По-третє, збережені палаци підвищують туристичну привабливість населених пунктів, в яких розташовані, сприяють формуванню там культурного простору, вихованню естетичних смаків мешканців, розумінню необхідності збереження і фахової охорони об'єктів такого типу. В сукупності усі названі чинники стимулюють локальний і регіональний економічний розвиток.

Відтак, запропонована для дослідження тема не викликає сумнівів щодо своєї актуальності і важливості.

Наукова новизна результатів, отриманих в підсумку даної дисертаційної роботи, не викликає сумніву і, на моє переконання, полягає в тому, що тут вперше:

- окреслено функціональні, архітектурно-планувальні, об'ємно-просторові, стилістичні особливості палаців авторства Я.Кубицького в контексті польського академічного класицизму, зокрема, другої і третьої фаз розвитку стилю (1795-1830 рр.);

- на основі виявлених особливостей творчої манери архітектора запропоновані графічні реконструкції втрачених палацових будівель;

- удосконалено методика вивчення палацових будівель Польщі кінця XVIII - поч. XIX ст., у тому числі на території Волині і Поділля.

Значення результатів роботи для теорії і практики. Безумовним внеском І.І.Пограничної в українське архітектурознавство є, по-перше, формування творчого портрету архітектора Я.Кубицького – яскравого представника польської архітектури доби раннього і зрілого класицизму, який здійснив суттєвий внесок у розвиток класицистичної архітектури на теренах Західної України. По-друге, теоретичний матеріал, поданий у дисертації, може бути використаний у лекційних курсах з історії вітчизняної архітектури. По-третє, накопичення і осмислення значного фіксаційного матеріалу, ретельне обстеження об'єктів дослідження – палаців – дозволило, розробити масив креслень, що можуть стати базисом для здійснення ремонтно-реставраційних робіт існуючих, створення моделей втрачених пам'яток, зокрема, для музейних експозицій.

Структура та обсяг дисертації. Дисертаційна робота складається із анотації українською та англійською мовами, вступу, чотирьох розділів, висновків, списку використаних джерел (216 позицій), 4 додатків на 23 сторінках.

У **Вступі** дисертації виявлена актуальність роботи, сформульовані основні вихідні положення: мета, завдання, об'єкт та предмет дослідження. Методи, якими користується автор, дозволяють вичерпно охарактеризувати об'єкт дослідження та визначити його предмет. Наукова новизна результатів та практична значимість роботи визначена достовірно. У подальших чотирьох розділах послідовно розкрито основні дослідницькі результати.

Розділ 1 «Історіографія та джерельна база дослідження» присвячений аналізу сучасного стану вивчення архітектури польського класицизму, в тому числі, творчої спадщини Якуба Кубицького. Здобувачка розглядає публіковані праці вітчизняних і зарубіжних (переважно – польських) науковців на тему історико-культурних, економічних передумов і обставин розвитку палацового будівництва на території сучасних регіонів України впродовж XVIII-XIX століть. Окремо проаналізовано групу досліджень стосовно палацово-паркових ансамблів як культурного феномену своєї епохи. Авторка обґрунтовано наголошує на важливості бази першоджерел, насамперед, іконографічних матеріалів, як основи для архітектурно-стилістичного і морфологічного аналізу палаців авторства Я.Кубицького. Крім цього, у розділі розглянуто ряд праць, присвячених тлумаченню поняття творчого методу в архітектурі.

У **Розділі 2** «Методика дослідження» сформульовано авторських підхід до дослідження палацово-паркових комплексів кінця XVIII – поч. XIX ст. І.І.Погранична пропонує комплексну методику, найбільш відповідну об'єкту та предмету дослідження: використання як теоретичних та емпіричних методів, що є цілком логічним, зважаючи на тему роботи і її прикладний характер. Методологічно вірним є і послідовність дослідницьких дій: від аналізу загальної картини і особливостей розвитку класицистичної архітектури Речі Посполитої до детального розгляду конкретних палацових об'єктів, їх композиційної та стилістичної побудови – що підтверджено окресленням етапів дослідження.

Обґрунтованим у цьому контексті є використання груп загальних і спеціальних методів (порівняння, синтезу, аналізу), як і дослідницьких технік натурних обстежень та графічного опрацювання власних аналітичних висновків у вигляді схем, діаграм, графічних реконструкцій.

У **Розділі 3** «Архітектурні особливості палацових комплексів авторства Якуба Кубицького» подано розгорнуту картину палацової спадщини архітектора, сформовану впродовж усього періоду його творчої діяльності: від ранніх об'єктів початку XIX століття до пізніх зразків 1830-х рр.

Зокрема, детально розглянута група палацово-паркових ансамблів і палаців, розташованих сьогодні на території Республіки Польщі, окремо виділені палаци Поділля та Волині – як збережені, так і втрачені. Такий аналіз дозволяє простежити особливості поширення класицистичної традиції проектування палацових будівель після третього поділу Польщі у 1795 р.: з центру (столиці – Варшави) на периферію.

Саме в період першого двадцятиліття XIX ст. за проектами Я.Кубицького були споруджені і оздоблені найдосконаліші з сільських класицистичних палаців, зокрема, у Самчиках, Семиреньках, Ілляшівці (усі – Хмельницької обл.), Бережцях (Тернопільської обл.) та ін. На прикладі цих об'єктів здобувачка робить спробу виділити характерні риси творчої манери архітектора, окреслити прийоми формотворення і декорування.

У **Розділі 4** «Творчий досвід Якуба Кубицького в архітектурі палацових комплексів кін. XVIII – поч. XIX ст.» простежено чинники, які вплинули на формування творчого методу і творчої манери архітектора. Зокрема, проаналізовані трактати епохи Відродження з огляду на сформульовані у названих працях підходи та архітектурно-композиційні прийоми проектування резиденцій аристократії: формування тричастинного плану палацової будівлі «палладіанського типу» з блокованими за допомогою галерей будівлями палацових служб (флігелями). У трансляції цих прийомів на територію Польщі провідну роль відіграли придворні архітектори, зокрема, Д.Мерліні, який вплинув на формування професійного світогляду Я.Кубицького. Розглянуті приклади палацової архітектури Д.Мерліні (палаци в Межирічах Корецьких,

Маліївцях, Вороновиці) дозволяють чіткіше окреслити ступінь такого впливу, інтерпретації формотворчих засад польського класицизму у творчості Я.Кубицького.

У загальних висновках сформульовано основні наукові результати поданого на рецензію дослідження.

Повнота викладу матеріалу в опублікованих працях за темою дисертації є достатньою, про що свідчить науковий доробок здобувачки. Зокрема, результати та висновки дисертаційного дослідження апробовані на 4 вітчизняних та міжнародних конференціях (2015-2017 рр.). Основний зміст праці викладений у 8 наукових публікаціях, з яких 4 – у фахових виданнях України, 1 – у закордонному науковому виданні.

Автореферат відображає основні положення дисертації та дозволяє дати адекватну оцінку повноті і послідовності виконання завдань, поставлених у роботі. Співставлення змісту і тексту дисертації зі змістом автореферату демонструє їх відповідність.

Оцінка мови, стилю та оформлення дисертації й автореферату. Дисертаційну роботу написано на високому рівні. Стиль викладення результатів теоретичних досліджень, наукових положень, висновків доступний, забезпечує адекватність їх сприйняття. Оформлення дисертаційної роботи та автореферату відповідає вимогам державних стандартів і ДАК МОН України. Ілюстративна частина дисертаційної роботи (таблиці, аналітичні схеми) опрацьована на високому рівні, що підтверджує глибоку розробку досліджуваної у дисертації проблеми.

Позитивно оцінюючи роботу в цілому, маємо підстави висловити окремі зауваження та побажання, зокрема:

1. І.І.Погранична зазначає, що у роботі використано документальні матеріали із зарубіжних архівних та бібліотечних зібрань (с.64), на які спирається в процесі архітектурно-стилістичного чи композиційного аналізу. Однак, не включає їх до списку використаних джерел і, відповідно, не зазначає вихідних даних цих матеріалів (зокрема, гравюр, малюнків, креслень і т.і.).

2. Робота дещо перевантажена описами об'єктів – елементів палацово-

паркових ансамблів, які не мають безпосереднього стосунку до змісту підрозділів роботи (наприклад, опис етапів перебудов і реконструкцій палацу у Вишнівці (сс.104-105), Самчиках (сс. 114-119)), а також інформацією щодо історії володіння тією чи іншою резиденцією.

3. Як свідчить текст третього розділу, здобувачка пропонує здійснювати стилістичний аналіз досліджуваних палаців за географічним принципом (спочатку об'єкти, розташовані на території Польщі, потім – збережені і втрачені на території України). На мою думку, такий підхід дещо утруднює формування загальної картини розвитку творчої манери архітектора (у роботі – творчого методу) і виявлення її особливостей. Доцільнішим було б проаналізувати об'єкти за хронологією їх будівництва, що дозволило б:

- чіткіше з'ясувати зміни у підходах до створення об'ємних композицій впродовж доволі довгого періоду творчої діяльності Я.Кубицького (1790-ті-1830-ті роки);

- простежити кореляцію стилістичних змін і етапів розвитку польського класицизму, виділених, зокрема, визначним польським архітектурознавцем Т.С. Ярошевським (T.S.Jaroszewski. *Od klasycyzmu do nowoczesności*, 1996, s.9-12).

4. Висновки до третього розділу роботи є надто розлогими (5 сторінок); у їх тексті іноді трапляються повтори інформації, що міститься в розділах роботи.

5. Авторка використовує у дисертації значну кількість джерел різного походження, що є, безумовно, позитивною рисою роботи, однак у тексті посилення на джерела відображені недостатньо, що у багатьох випадках ускладнює верифікацію поданої інформації, особливо, фактографічного характеру.

Проте, зазначені зауваження, на мою думку, принципово не впливають на загальну оцінку дисертаційної роботи, яка в цілому є позитивною. Авторці вдалося продемонструвати вміння ставити важливі проблемні питання, вірно вибудовувати наукову аргументацію, узагальнювати отримані результати і формулювати відповідні до завдань наукові висновки. Враховуючи викладене вище, маю підстави стверджувати, що дисертація на тему «Архітектура палаців Якуба Кубицького кін. XVIII – поч. XIX ст.», є завершеною науковою працею, в якій отримано нові

обґрунтовані наукові результати щодо визначення функціональних, архітектурно-планувальних, об'ємно-просторових та стилістичних характеристик палаців кін. XVIII – поч. XIX ст., запроєктованих польським архітектором Я.Кубицьким.

Робота повністю відповідає вимогам пунктів 9 та 11 «Порядку присудження наукових ступенів» затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. №567 (зі змінами, затвердженими Постановою Кабінету Міністрів України від 19 серпня 2015 р. №656), що висуваються до кандидатських дисертацій, а її автор – Погранична Ірина Ігорівна – заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата архітектури за спеціальністю 18.00.01 - Теорія архітектури, реставрація пам'яток архітектури.

Доктор архітектури, доцент,
завідувач кафедри архітектури та
середовищного дизайну Національного
університету водного господарства
та природокористування, м. Рівне

О.Л.Михайлишин

Підпис О.Л.Михайлишин засвідчую:

Начальник відділу кадрів ІРУВГП

О.Р.Цаль

29 жовтня 2019 р.